attribuées exclusivement à l'érosion glaciaire (épaulements, gradins à verroux) comme des traces du relief préglaciaire, déformées et peut être renforcées par l'érosion glaciaire, ou du moins (d'après de Martonne) comme des formes créées par l'alternance de l'érosion glaciaire et du creusement fluvial interglaciaire. Pour les pays slovènes, on pourrait attribuer de telles formes pour la plupart au relief préglaciaire cyclique. En ce qui concerne les régions du Karst dinarique, presque toutes les pénéplaines sont d'origine fluviale. Un réseau hydrographique superficiel pliocen a été constaté dans toutes les régions karstiques slovènes et croates (Kossmat, Krebs, Melik, Rus). On explique de même les terrasses en bordure des poljés comme des résultants de l'érosion fluviale (Chabot-Cholley).

Svetozar Ilešič

B. Škerlj:

Rasna slika Jugoslavije.*

Spominu V. Lebzeltra, najboljšega poznavalca antropologije Jugovzhodne Evrope.

Do pred kratkim (1934) se je moglo govoriti le o somatologiji prebivalcev Jugoslavije. Od Weisbach-a do Valšík-a, Maleš-a in Škerlj-a so se nabirali le podatki o posameznih telesnih lastnostih Jugoslovanov ali pa so bile objavljene rasne slike posameznih pokrajin, brez poskusa večje rasne sinteze. Rasne razmere kakšne države predočimo najbolje potom rasne karte. Marsikomu se bo morda zdel poskus, narisati rasno karto naše države, prezgoden. Vendar pa je treba priznati, da je za nekatere znake, zlasti za celotno višino, obliko glave, barvo oči in las, material tako obsežen, da so podatki skoro značilni.[1] Razen tega je Deniker po vtisih s potovanj in po takrat znanih podatkih skušal vsaj približno označiti naše kraje tudi rasno. Sploh je bilo od Deniker-jevih dob (1900) do današnjih dni izdanih mnogo splošnih rasnih kart Evrope, v katerih je teritorij naše države menda pri vseh označen kot skoro „enotno dinarski". Toda splošen pregled o rasnih kartah smo na tem mestu podali že l. 1928., razen tega pa to pot ni naša naloga, nadaljevati ta pregled. Mnogo bistveno novih rasnih kart Evrope v tem času ni bilo izdanih, omeniti je treba le v. Eickstedt-ovo. Tudi njegova karta kaže Jugoslavijo kot enoten dinarski teritorij z nekaj alpske, nordijske in mediteranske rasne primesi, ki jih pa avtor ne lokalizira po določenem ozemlju, temveč — vsaj tak je vtis — bolj slučajno, z manj kakor 10 barvnimi krogi.

---

* Iz Državnega higienskega zavoda v Ljubljani. Direktor: dr. I. Pirc.

[1] „Signifikantni" v smislu statističnih pravil.

1931 je izdal Ćwirko-Godycki lepo in obsežno antropološko monografijo o južnih Slovanih, v kateri je priobčil — na podlagi skoro vsega do tedaj nabranega materiala — tudi jako dobre karte o višini, indeksu glave, barvi oči in las pri vseh južnih Slovanih. Te karte služijo še danes lahko za podlago ali pa vsaj za kontrolo sintetskih poskusov, t. j. poskusov vsaj načrta rasne karte Jugoslavije.

Šele 1934. l. je izdal Czekanowski prvo rasno karto južnih Slovanov, in sicer na podlagi materiala drugih avtorjev. Ta karta, ki je za Jugoslavijo sestavljena še po politični razdelitvi na oblasti, upošteva seveda le štiri „osnovne rasne elemente" po izvirnih nazorih velikega poljskega antropologa. Ne da bi se mogli spustiti v podrobnosti njegove teorije, je treba povedati, da razlikuje Czekanowski v Evropi štiri osnovne rasne elemente (nordijski = α, laponoidalni = λ, mediteranski (sredozemski) = ε, armenoidalni = χ) ter šest drugotnih rasnih tipov, ki nastanejo iz križanj osnovnih elementov. Tako razlaga Czekanowski dinarsko raso kot drugotno raso, nastalo iz križanja nordijske in armenoidalne, itd. Na njegovi „rasni" karti ne najdemo dinarske rase in ostalih „drugotnih" rasnih tipov, temveč le štiri osnovne rasne elemente. Po tej shemi najdemo n. pr. Slovenijo označeno kot nordijsk, prav tako tudi Južno Srbijo; glavni del Jugoslavije je seveda „armenoidalen", v vzhodni Panonski nižini najdemo „laponoidalni" osnovni element in ob vsej vzhodni meji „sredozemski". Kot sredozemski je označen večji del Bolgarske.

Na splošno je Czekanowskega sistem neantropologom malo poznan. Do podrobnosti ga tu ne moremo razložiti, toda njegovo bistvo moramo pojasniti. Czekanowski je predpostavil, da mora biti v dobro „izkrižani" (premešani) evropski populaciji kvadrat vsote vseh rasnih elementov = 1, torej:

$$(\alpha+\lambda+\varepsilon+\chi)^2=1, \text{ odnosno}$$

$$(\alpha^2+2\alpha\lambda+\lambda^2+2\alpha\varepsilon+2\lambda\varepsilon+\varepsilon^2+2\alpha\chi+2\lambda\chi+2\varepsilon\chi+\chi^2)=1$$

Pri tem pa predstavlja kombinacija:

$\alpha\varepsilon$ — severozapadni (atlanto-mediteranski) tip,
$\chi\alpha$ — dinarski tip,
$\alpha\lambda$ — subnordijski tip,
$\varepsilon\chi$ — litoralni tip,
$\varepsilon\lambda$ — „mostiščarski" ali „praslovanski" tip in
$\chi\lambda$ — „alpinski" tip.

Slednji je v tem sistemu nekak „zbiralni" tip, dočim ustreza običajnim predstavam o alpskem tipu Czekanowskega „laponoidalni". Iz šest drugotnih tipov je seveda po Gaussovi formuli možna nadaljnja razčlenba v štiri osnovne elemente. Kakor omenjeno, predstavlja „rasna" karta južnih Slovanov prav za prav le geografsko razdelitev osnovnih rasnih elementov na ozemlju južnih Slovanov. S tem pa ne more nuditi verne slike rasnih fenotipov,[2] kar opravičeno pričakujejo od rasne karte vsi, ki nimajo posebnega antropološkega zanimanja.

Czekanowskega sistem je od vseh dotedanjih najkonkretnejši in najeksaktnejši ter izvrstno domišljen. Vkljub temu je možna kritika njegovih osnov, ki jo je tudi že z mnogih strani doživel. Tako je Schwidetzka dokazala, da je zaradi preohlapne matematične podlage in zlasti zaradi samovoljnega razlaganja „drugotnih" tipov eksaktnost bolj navidezna kakor resnična. Nam se zlasti genetična osnova ne zdi pravilna. Zato smo po temeljitem študiju razprav Czekanowskega in njegove šole in po raznih poskusih stvorili nov sistem, v katerem je vse za dobro spoznana metodika poljskega avtorja upoštevana.

Za razumevanje nadaljnjih izvajanj je potrebno, da vsaj v kratkih obrisih podamo osnove omenjene kritike, kajti te osnove so ob enem temeljni kamni novega rasnega sistema.

Razlikovanje osnovnih rasnih tipov od drugotnih je genetično neutemeljivo, in sicer zato, ker najdemo med vsemi kombinacijami dednih osnov vedno tudi homocigotne. Če vzamemo n. pr. štiri dedne znake (odn. njihove dedne osnove) kot zadostne za označbo rase, dobimo 256 možnih dednih kombinacij $[2^{(4+4)}]$, od katerih je 16, t. j. 6,25% homocigotnih. Te homocigotne kombinacije so ob enem tudi različni fenotipi, ki jim tu, v antropološkem sistemu, lahko pravimo „rase". In za naprej rabimo pojem „rasa" samo v tem smislu: skupino ljudi, ki je označena po tipični kombinaciji štirih dednih znakov (lastnosti).

Če vzamemo kot tipične dedne znake n. pr. celotno višino, obliko glave, barvo oči in las (za belce to zadostuje), gre samo še za to, da vemo, kateri pojav vsake teh lastnosti je dominanten.

[2] Izrazi „fenotip, genotip, homocigot, heterocigot, dominanten, recesiven", ki jih bomo še srečali, izvirajo iz nauka o podedovanju, iz genetike. Na kratko bi jih razložili tako-le: Vsaka dedna lastnost je osnovana na dveh dednih osnovah, od katerih izvira ena od matere, druga od očeta. Če sta obe dedni osnovi enaki, govorimo o homocigotih, če sta različni pa o heterocigotih. Pri heterocigotih pa se na videz, v fenotipu, javlja le ona lastnost, ki ji je podlaga dominantna (krijoča) dedna osnova, dočim ostane recisivna (krita) nevidna, dasi je v genotipu, v vsoti dednih osnov, navzoča.

Tu pa najdemo na splošno to-le: Visoka rast prevladuje nad nizko, okrogla oblika glave nad podolgovato, temne oči nad svetlimi in prav tako temni lasje nad svetlimi. Kombinacija vseh teh lastnosti dá onih prej omenjenih 16 fenotipov, ki ustrezajo rasam, če gre za skupinski pojav. Od teh 16 fenotipov so štiri kot skupine, ki bi jim pritikal naziv „rasa", nepoznane. Zato nam za nadaljnja razmotrivanja od sledečih 16 zadostuje 12 poimenovanih rasnih tipov:

Rast	Oblika glave	Barva oči	Barva las	Rasna diagnoza
visoka	okrogla	temna	temna	dinarska rasa
„	„	„	svetla	(nepoznana) A_1
„	„	svetla	„	norijska rasa
„	„	„	temna	savska rasa
„	podolgovata	temna	„	atlantska rasa
„	„	„	svetla	skandinavska rasa
„	„	svetla	„	nordijska rasa
„	„	„	temna	postcromanjonska?
majhna	„	temna	„	sredozemska rasa
„	„	„	svetla	(nepoznana) A_2
„	„	svetla	„	vislanska rasa
„	„	„	temna	(nepoznana) A_3
„	okrogla	temna	„	alparmenska rasa
„	„	„	svetla	(nepoznana) A_4
„	„	svetla	„	baltska rasa
„	„	„	temna	panonska rasa

Vsi ti fenotipi po številu genetičnih kombinacij niso enako močno zastopani. Največ je dinaridov (31,6%), najmanj pa vistulidov (0,39%) — to velja za idealno izkrižano evropsko populacijo. V resnici pa vemo, da so nekateri tipi nagromadeni v enem kraju, drugi pa v drugih. Vendar lahko pričakujemo, da bi vsota vseh homocigotov v katerem koli kraju (odn. pokrajini) bila = 1, če smo pravilno merili in kombinirali po določenih metodah. Odstotek homocigotov je kajpak različen; tako je pri dinarcih — določenih po teh štirih znakih — le 1,2% homocigotov, pri alparmenidih 3,7%, pri noridih 11,1%, pri nordidih 33,3% in pri vistulidih 100%. To se pravi, da je 98,8% vseh dinarcev genetičnih mešancev ali križancev (kar se dá spoznati iz potomstva), dočim je vsak vistulid homocigotno čist. Ta genetična „čistost" ali „nečistost" ne izpoveduje ničesar o prednikih: vistulid lahko nastane iz dveh dinaridov ali pa iz dinarida z noridko, iz baltida z mediteranidko itd.! Obratno pa dinarid, dasi je morda v vseh znakih

heterocigoten, ne more nikoli nastati iz dveh nordidov, ali iz baltida s panonidko itd.

Genetično so vse rase enakovredne, razdelitev na osnovne elemente in drugotne rasne tipe genetično ni utemeljiva. To spoznanje je osnova za kritiko sistema Czekanowskega in ob enem osnova našega sistema.

S temi — tu le naznačenimi — utemeljitvami pa bo naš razmeroma res enostaven sistem lahko dostopen vsakomur. Jugoslavija je v rasnem oziru izredno zanimivo ozemlje, ker so njeni geografski faktorji vplivali tako, da je rasna slika razmeroma enostavna, vkljub temu da na njenem ozemlju najdemo vse rase, ki v evropski populaciji prihajajo v poštev. Za rasno razčlenbo naše države je važno Predalpsko prehodno ozemlje, velika Panonska ravnina na severu, „centralno" Dinarsko pogorje, ozek — le v severni Dalmaciji nekoliko širši — obmorski pas ter ozemlje Vzhodne Srbije. Po teh petih pokrajinskih tipih je v glavnem označeno tudi živalsko in človeško življenje. Zato ni neupravičeno, če vzamemo za osnovo svoje pokrajinske razdelitve Jugoslavije Hadžijevo zoogeografsko karto. Ta karta nas uči še nečesa za nas zelo važnega: namreč da spada vsa Vzhodna Srbija, nekako vzhodno od magistralne železnice Beograd—Skoplje (dolini Morava — Vardar) k drugemu zoogeografskemu tipu kakor „centralni" pas, kar ustreza tudi geografski razčlenbi. In razen tega spada Vardarska dolina v širšem smislu v „obmorsko" zoogeografsko okrožje. Eno in drugo je zelo važno tudi za rasno karto Jugoslavije.

Omenili smo že, da je zarisal Czekanowski vso vzhodno Srbijo kot „sredozemsko" rasno oblast, dočim Južno Srbijo razen tega tudi kot nordijsko. Po njegovem lastnem sistemu daje križanje med nordijskim in sredozemskim rasnim elementom „severozapadni" tip — našo „atlantsko" raso. To pa najdemo kot prevladujočo v vsej obmorski rasni oblasti! Torej je tudi pri rasah vidna neka sličnost med obmorskim pasom in vardarsko „dolino", ki opravičuje skupno obravnavanje. Za Južno Srbijo velja razen tega tudi neka rasna sličnost z „alpskim" okrožjem.[3] Skratka v Južni Srbiji se „centralni" pas, ki je rasno jako enotno označen po dinarski in alparmenski (zlasti po prvi) rasi, vsaj v svoji glavni smeri SZ—JV konča. Nadaljuje se bolj proti jugu, vsaj še v severno Albanijo.

Vzhodna Srbija, torej vzhodno od prej omenjene črte, je označena po rasni neenotnosti, podobno kakor alpsko okrožje,

[3] Spomnimo se tudi neke jezikovne sličnosti!

ki obsega v glavnem Dravsko banovino. Vsekakor najdemo v Vzhodni Srbiji, vsaj mestoma, res več sredozemskega elementa, več pripadnikov mediteranidne rase. Najdemo seveda tudi baltide, atlantide, panonide itd.

Vkljub vsemu pa je rasna slika Jugoslavije izredno enotna. Skoro je ni države v Evropi (morda z izjemo Švedske in Finske na severu ter Španije na jugu), ki bi bila tako enotno označena po eni sami rasi, namreč po dinarski. To je prišlo do izraza na vseh dosedanjih rasnih kartah Evrope in ta nazor je izrekel tudi že Maleš, ki se bavi pretežno z antropologijo vzhodnega dela naše Kraljevine. Dasi je njen odstotek za ves teritorij le komaj ena četrtina, je dinarska rasa povsej državi rasna osnova; v vseh pokrajinah z izjemo obmorskega pasa ima relativno večino, le v obmorskem pasu jo — kakor se zdi po dosedanjih podatkih — izpodriva atlantska rasa.

Druga jako važna rasa je alparmenska, z obema svojima tipoma, alpskim na zapadu, v „alpskem območju" in v „centralnem pasu", ter armenoidnim v vsej Panonski nižini in Vzhodni Srbiji (v tukaj rabljenem smislu). Tej rasi pripada po vsem teritoriju okoli ene šestine prebivalcev.

Tretja skoro prav tako važna rasa je savska, ki je dobila ime po naši glavni reki Savi. Najredkeje jo najdemo morda v „centralnem pasu", v vsej državi pa ji pripada tudi skoro ena šestina prebivalcev.

S temi tremi rasami, ki obsegajo skupno preko 50% vsega prebivalstva, je Jugoslavija rasno prav za prav določena. Nobeden od drugih tipov ne dosega v vsem prebivalstvu niti 10%.

Dasi je bilo na podstavi dosedanjih tiskanih del mogoče vsaj približno rekonstruirati rasno sliko Jugoslavije, smo vendar dolžni, dodati še izsledke iz dokaj obsežnega materiala, ki smo ga nabrali o priliki Medzletnih tekem SSKJ v Ljubljani 1933. l. Rasno je bilo takrat določenih 527 moških in 311 žensk iz vse države.[4] Ako ne bi imeli že prejšnjih preiskav, ta material gotovo ne bi zadoščal za več kakor za prav skromno cenitev o rasni sestavi našega prebivalstva. Toda v zvezi z vsemi dosedanjimi preiskavami na mnogih tisočih — prim. bibliografijo Ćwirko-Godyckega! — nam daje novi material podlago tudi za približno cenitev odstotkov posameznih ras. Tako je možno, podati danes z dokaj veliko verjetnostjo najbrže dovolj pravilno rasno karto Jugoslavije. Gre za prvi tak sintetičen poskus, zato ima

[4] Razume se, da je upoštevan rojstni srez, ne pa prebivališče.

gotovo svojo ceno, kajti na podlagi številk in narisane karte so kesnejše korekture vedno možne in tudi lažje. Glavno je za začetek, da imamo vsaj približno predstavo o odnosu ras do pokrajin v naši državi. Rasna karta je razdeljena na prej označena ozemlja: na Alpsko, Obmorsko, Nižinsko, Centralno, Vzhodno in Vardarsko okrožje, ki so na karti dobro vidna. V vzhodnem okrožju zavzemata Pirotski in Caribrodski srez nekoliko izjemno stališče, ki ta dva sreza približuje „obmorskemu" in še bolj „vardarskemu" okrožju.

Za prednost smatramo lahko, da smo mogli pri preiskavi v Ljubljani prvič v večji meri upoštevati tudi ženske; skoro vse dosedanje antropološke preiskave Jugoslovanov so bile namreč izvršene samo na moških, le M a l e š je objavil mere serije žensk iz Žiče (1932). Izsledki iz našega materiala so bili nato popravljeni in dopolnjeni zlasti na podlagi štirih kart razširjenosti prav tu vpoštevanih štirih antropološko važnih dednih znakov, ki jih je objavil v svoji monografiji Ć w i r k o - G o d y c k i.

Na podstavi preiskav v Ljubljani se dá ugotoviti zanimiva, v podrobnostih dokaj velika rasna razlika med moškimi in ženskami. Vendar pa pri obeh spolih prav lahko razlikujemo tri večje skupine ras, in sicer prvo skupino dominirujočih ras z dinarsko, alparmensko in savsko (pri ž. ca 50%, pri m. ca 55%), drugo skupino s panonsko, norijsko, atlantsko in baltiško raso (pri ž. ca 31%, pri m. ca 33%) in tretjo z nordijsko, sredozemsko, vislansko in skandinavsko raso (okoli 8% pri obeh spolih). Razume se, da je del preiskanih ostal nedoločljiv po svoji rasni pripadnosti, takih je bilo pri ženskah več (9,93%) kakor pri moških (3,81%). Na tabeli iz tega materiala je podana celotna razdelitev ras po pokrajinah. Odstotki so pa tu računani ne oziraje se na rasno nedoločljiv ostanek — zato so nekoliko višji kakor smo jih pravkar povedali. Za „vzhodno" okrožje je bil material premajhen, zato v tabeli ni priobčen.

Značilno je — vsaj za to serijo —, da prevladujejo pri vseh svetlih rasnih tipih ženske. Med moškimi je več mediteranidov, med ženskami več nordidk in pripadnic vseh drugih svetlih ras, vštevši skandidke.

Po tem splošnem pregledu si oglejmo posamezne rase in njihovo razdelitev po posameznih okrožjih. Za presojanje, katere rase so značilne za vsako okrožje, bomo preiskali, v katerih okrožjih je katera rasa nadpovprečno zastopana.

A l p s k o o k r o ž j e je označeno po s a v i d n i (17,92%), n o r i d n i (14,19%), b a l t i d n i (9,70%) in n o r d i d n i (7,08%)

Rase		Alpsko okrožje	Obmorsko okrožje	Nižinsko okrožje	Centralno okrožje	Vsa država
dinarska	m.	20,41	16,66	22,18	**33,72**	22,7 %
	ž.	19,85	15,57	26,30	**44,20**	25,0 %
alparmenska	m.	14,09	13,65	**20,28**	**20,78**	17,9 %
	ž.	13,49	11,11	**24,55**	**21,12**	16,8 %
savska	m.	**16,90**	**16,66**	**17,47**	14,29	16,6 %
	ž.	**19,04**	13,33	10,52	11,55	15,0 %
panonska	m.	**11,98**	6,06	**15,10**	6,50	11,4 %
	ž.	3,97	**6,66**	8,77	**5,77**	5,7 %
norijska	m.	**12,68**	1,52	**7,70**	5,20	7,5 %
	ž.	**15,87**	11,11	**12,29**	5,84	12,1 %
atlantska	m.	8,44	**21,22**	4,25	**11,69**	8,9 %
	ž.	7,13	**24,44**	3,51	3,84	8,6 %
baltska	m.	**7,74**	3,03	**7,07**	2,60	6,3 %
	ž.	**11,90**	2,22	**10,52**	1,92	8,2 %
nordijska	m.	**5,63**	**7,57**	1,42	—	3,2 %
	ž.	**8,72**	4,44	1,75	1,92	5,3 %
sredozemska	m.	0,70	**12,13**	4,72	**5,20**	4,7 %
	ž.	—	**6,66**	1,75	**1,92**	1,8 %
vislanska	m.	—	**2,22**	—	—	0,86 %
	ž.	**1,41**	**1,52**	0,47	—	1,3 %
skandinavska	m.	—	—	—	—	—
	ž.	—	**2,22**	—	**3,84**	1,1 %

rasi, ki nastopajo tu nadpovprečno. Nobena od teh ras pa ne doseže odstotka dinaridov (20,17%). Tudi alparmenidov, zlasti alpidne podrase je veliko (13,81%), dasi ne nadpovprečno. Ostale rase so zastopane v neznačilnih drobcih, tako panonidi (8,20%), atlantidi (7,83%) in vistulidi (0,75%).

Obmorsko okrožje (z vardarskim, prim. karto!) označuje atlantidna rasa (22,51%), ki je tu celo močnejša od dinaridne (16,21%). To seveda ne velja za najjužnejšo Dalmacijo vsaj od Boke Kotorske proti albanski meji (prim. karte Michalskega!); tam so dinaridi že močneje zastopani. Razen atlantidov pa najdemo nadpovprečno še te-le rase: mediteranide (9,90%), nordide (!) (6,31%), in od obeh „rasnih drobcev" najdemo nadpovprečno (0,90%) skandide in (0,75%) vistulide. Seveda pa so tudi vse ostale rase zastopane, dasi ne v tipični množini: omenili smo že dinaride, poleg njih pa najdemo najčešče savide (15,31%), alparmenide (12,61%), panonide (6,31%), noride (5,41%) in baltide (2,70%). Rasna sestava Vardarskega okrožja je tej podobna, morda je nekaj več dinaridov in baltidov.

Nižinsko okrožje je tipično označeno po alparmenski (21,10%), panonski (13,77%) in baltski rasi (7,70%). Tudi tu pa je relativno najmočnejša dinarska rasa (23,05%), dasi ne nastopa nadpovprečno. Savidov je 16,0%, vse

ostale rase pa le v manjših drobcih, in sicer noridi (8,17%), atlantidi in mediteranidi (po 4,08%), nordidi (1,49%) in vistulidi (0,37%).

Centralno okrožje označuje dinarska rasa z 38,00% dominirujoče; poleg nje pa alparmenska z 20,92%. Od ostalih ras so skandidi z 1,55% sicer nadpovprečno zastopani, toda močneje zastopani so: savidi (13,18%), atlantidi (8,52%), panonidi (6,20%), noridi (4,65%), meriteranidi (3,88%), baltidi (2,32%) in norditi (0,77%). V centralnem okrožju je — kakor se zdi — tipično „jugoslovanska" rasna mešavina, t. j. dinarsko-alparmenska rasna osnova (s primesjo savidov) najizraziteje zastopana (z 58,92%, odn. s savidi celo z 72,10%, proti 56,97% v vsej državi).

Vzhodnosrbskega okrožja ne moremo označiti po lastnem materialu, poskusili smo to storiti po osnovah, ki jih je objavil Ćwirko-Godycki in ki jih je uporabil tudi Czekanowski. V celoti se zdi, da prevladuje savski, postcromagnonidni (Pirotski srez!) in atlantidni element, tudi baltidi in panonidi, prvi bolj v srednjem, drugi v severnem delu, so dokaj dobro zastopani. Proti jugu je morda nekaj več dinaridov, v splošnem pa jih je v tem okrožju relativno jako malo.

Na priloženih kartah so upoštevani tudi drugi podatki in prihajajo lokalizacije posameznih rasnih tipov bolje do izraza, tako zlasti noridi nekako v centru Centralnega okrožja, od koder jih je Maleš opisal kot „svetle dinarce".

Vkljub temu, da so posamezna rasno-geografska okrožja označena različno in da najdemo dinaride in alparmenide zlasti v Centralnem okrožju, je povsem jasno, da je rasna podlaga s prevladujočo dinarsko raso v vsej državi enotna. Kjer so posamezna okrožja označena po drugih rasah, gre v razmerju do celote vendar le za manjše rasne sestavne dele, z izjemo atlantidov v „obmorskem" okrožju.

Vprašanje je sedaj seveda, kako se javljajo posamezne rase v življenju, v biološkem, duševnem, kulturnem, civilizatornem itd. pogledu? Na ta vprašanja še ne moremo dati točnih odgovorov, niti ne bi spadalo na to mesto. Toda v biološkem pogledu, glede vitalnosti, bi hoteli primerjati še Mikičevo karto biološkega indeksa z našo rasno karto. V splošnem se namreč kaže posebna vitalnost v onih krajih, kjer prevladuje dinarska rasa, manj vitalne pa so obrobne pokrajine. Če pogledamo rasno karto, spoznamo, da so te pokrajine rasno najbolj neenotne; zlasti velja ta ugotovitev za vso vzhodno Panonsko nižino, za „alpsko" okrožje, za najjugovzhodnejši del

A. Za Jugoslavijo značilne („glavne“) rase.

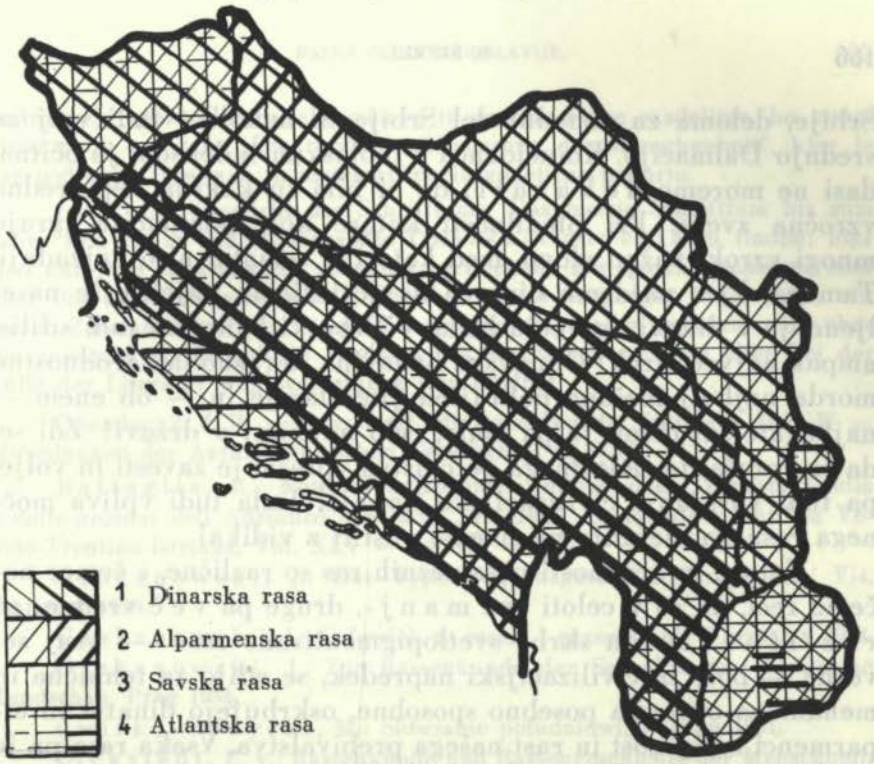

Odstotke, ki jih označuje različna debelost črt, najdeš v tekstu in v tabeli!

B. Za Jugoslavijo neznačilne („stranske“) rase.

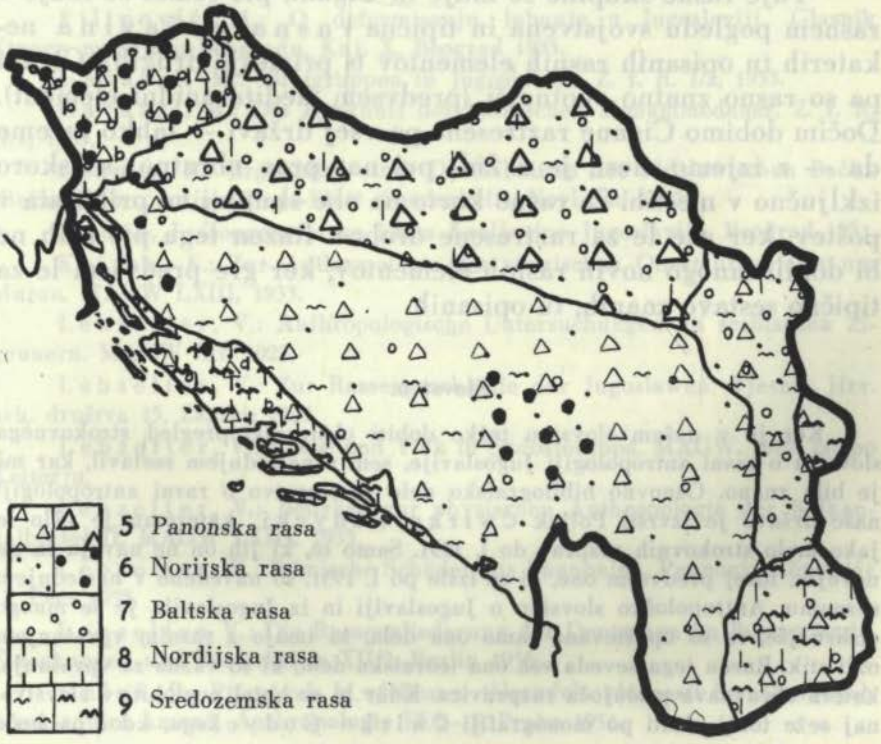

Te rase niso značilne za ozemlje vse države, vendar pa ena ali druga za kakšno pokrajino. Odstotke, ki jih označuje različna debelost znakov, najdeš v tekstu in tabeli!

Srbije, deloma za vzhodni del Srbije in nekoliko tudi vsaj za srednjo Dalmacijo. Koincidenca z biološkim indeksom je očitna, dasi ne moremo dokazati, da bi bila tu kakšna neposredna vzročna zveza. Pri plodilnosti katere koli populacije igrajo mnogi vzroki važno vlogo, med katerimi socialni niso najzadnji. Tam pa, kjer najdemo dinarce najgostejše in najčistejše naseljene, je v državi največja beda, v Vrbaski banovini tudi sifilis, ampak največ otrok! Dunavska banovina je rasno in narodnostno morda najbolj mešana pokrajina Jugoslavije in — ob enem — najbogatejša: otrok je pa malo, celo najmanj v državi! Zdi se, da je vprašanje zadostnega potomstva vprašanje zavesti in volje, pa tudi vprašanje civilizacijske stopnje. Toda tudi vpliva močnega rasnega mešanja ne smemo pustiti z vidika!

Naloge in vrednosti posameznih ras so različne, s čemer nočemo reči, da so v celoti ene manj-, druge pa več vredne: so različne. Dočim skrbe svetlopigmentirane rase — vsaj severne — bolj za civilizacijski napredek, se zdijo za tehnična in mehanična opravila posebno sposobne, oskrbujejo dinarci in alparmenci bodočnost in rast našega prebivalstva. Vsaka rasa pa je važna pri vstvarjanju kulturnih vrednot, ki so pri nas posebno pestre.

Tuje rasne skupine so Židje in Cigani, pri čemer so Židje v rasnem pogledu svojstvena in tipična rasna mešavina nekaterih tu opisanih rasnih elementov (s primesjo drugih), Cigani pa so rasno znatno enotnejši (predvsem mediteranidni element). Dočim dobimo Cigane raztresene po vsej državi — lahko rečemo da — z izjemo mest, je z Židi pri nas prav obratno: so skoro izključno v mestih. Za rasno karto pa obe skupini ne prihajata v poštev, ker gre le za raztresene drobce. Razen tega pri njih ne bi dobili mnogo novih rasnih elementov, ker gre predvsem le za tipično sestavo znanih, tu opisanih.

Slovstvo.

Ker je v našem slovstvu težko dobiti obširnejši pregled strokovnega slovstva o rasni antropologiji Jugoslavije, sem v naslednjem sestavil, kar mi je bilo znano. Osnovno bibliografsko delo za slovstvo o rasni antropologiji naše države je izvršil Poljak Ćwirko-Godycki, kateremu je ušlo le jako malo strokovnih razprav do l. 1931. Samo te, ki jih on ne navaja in pa novejše, torej predvsem one, ki so izšle po l. 1931. so navedene v naslednjem seznamu. Antropološko slovstvo o Jugoslaviji in iz Jugoslavije je še mnogo obširnejše, tu so upoštevana samo ona dela, ki imajo z rasnim vprašanjem ožji stik. Razen tega seveda vsa ona teoretska dela, ki so važna za vprašanja, katera obravnava pričujoča razpravica. Kdor bi se hotel poglobiti v slovstvo, naj seže torej zlasti po monografiji Ćwirko-Godyckega, kdor pa hoče

podrobneje spoznati teoretske osnove tu podane rasne razdelitve, bo moral čitati mojo razpravo „Die rassische Gliederung der Menschenheit", kjer je vse podrobno izpeljano in matematično in genetično podprto.

(Anm. zur Übersicht des Schrifttums: Das meiste Schrifttum bis zum Jahre 1931 ist in der Monographie Ćwirko-Godyckis zu finden; hier sind nur jene einschlägigen Arbeiten verzeichnet, die später erschienen sind oder die dem verdienstvollen polnischen Autor entgangen sind. Auch mit dieser Zusammenstellung ist möglicherweise nicht alles geboten, was über die rassische Anthropologie Jugoslawiens erschienen ist, was aber bei der Fülle der Literatur wohl verzeihlich sein dürfte.)

Opomba: Z. f. R. = Zeitschrift für Rassenkunde, Stuttgart. MAGW = Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien.

Battaglia, R.: Note di antropologia etnica della Venezia Giulia e delle regioni dell' Adriatico orientale. Atti della Accademia scientifica Veneto-Trentino-Istriana, Vol. XXV — Padova — 1934.

Czekanowski, J.: Das Typenfrequenzgesetz. Anthrop. Anz. V/4, Stuttgart 1928.

Czekanowski, J.: Człowiek w csasie i przestrzeni. Warszawa 1934.

Czekanowski, J.: Zur Rassenkunde der Serbokroaten. Slawische Rundschau, Prag 1934.

Ćwirko-Godycki, M.: Słowianie południowi. Poznań 1931.

Eickstedt, E. v.: Rassenkunde und Rassengeschichte der Menschheit. Stuttgart 1934.

Eickstedt, E. v.—Haack: Die Rassen Europas. Stenska karta. J. Perthes, Gotha 1934.

Filipović, M.: O deformisanju lubanje u Jugoslaviji. Glasnik Etnogr. muzeja u Beogradu, Knj. X, Beograd 1935.

Gavazzi, M.: Blutgruppen in Jugoslavien. Z. f. R. I/2, 1935.

Gavazzi, M.: Die Herkunft der bosnischen Mohammedaner. Z. f. R. II/1, 1935.

Grimm, H.: Ergebnisse einer Dorfarbeit in der südslawischen Bačka (Bačko Dobro polje). Woge-Blatt (Sonderheft), Novi Sad 1935.

Hadži, J.: Zoogeografska karta Kraljevine Jugoslavije. Beograd 1931.

Keiter, F.: Zur Anthropologie des steirischen Obermurgebietes um Murau. MAGW LXIII, 1933.

Lebzelter, V.: Anthropologische Untersuchungen an serbischen Zigeunern. MAGW LII, 1922.

Lebzelter, V.: Zur Rassengeschichte der Jugoslawen. Vjesnik Hrv. arh. društva 15, Zagreb 1927.

Lebzelter, V.: Rasse und Volk in Südosteuropa. MAGW. 1929, cit po Keiterju.

Lebzelter, V.: Beiträge zur physischen Anthropologie der Balkanhalbinsel II. MAGW LXIII, 1933.

Lebzelter, V.: Römische Schädel aus Pannonien. Pannonia-Könyvtár 17, Pécs 1935.

Lebzelter, V.: Die Rassengliederung der Deutschen im Burgenlande. Forschungen und Fortschritte XII/2, Berlin 1936.

Maleš, B.: Příspěvek k výzkumu tělesných vlasností černohorských a sousedních kmenů. Anthropologie IX/2—3, Praha 1931.

Maleš, B.: Antropološka ispitivanja. Bibl. Centr. hig. zav. T. 9, Beograd 1932.

Maleš, B.: O dinarcima svetle kompleksije. Glasnik Centr. hig. zav. IX/4, Beograd 1934.

Maleš, B.: O ljudskim rasama. Bibl. Kolarčevog narodnog univerziteta. Knj. 23, Beograd 1936.

Maleš, B.: Nekoliko napomena o dinarskoj rasi. Soc.-med. pregled VIII, Beograd 1936.

Michalski, I.: Die Jugoslawen der dalmatinischen Küste. Warszawa 1935.

Mikič, F.: Über den Index des biologischen Typus in jugoslawischen Bezirken. Bevölkerungsfragen, Ber. d. Internat. Kongr. f. Bevölkerungswissensch., München 1936.

Mikič, F.: Karta indeksa biološkog tipa Jugoslavije. Beograd 1936.

Petri, H.: Eisenzeitliche Schädel aus Slowenien. Z. f. R. II/3, 1935.

Prager Presse: Die Rassen Zentraleuropas. Ergebnisse der anthropologischen Forschung. Prispevki: Lebzelter, V.: In Österreich. 25. XI. 1934. Škerlj, B.: In Jugoslavien, 2. XII. 1934. Lebzelter, V.: In Rumänien, 8. XII. 1934. Czortkower, S.: Die Juden, 6. I. 1935. Bartucz, L.: In Ungarn, 13. I. 1935.

Ratković, S.: Što je narod, rasa, pleme, narodnost, nacija? Zagreb 1935.

Savnik, R.: Židje v Jugoslaviji. Geografski vestnik, Ljubljana 1926.

Schwidetzky, I.: Rassenforschung in Polen. Z. f. R. I/1—3, 1935.

Stefanović, S.: Über die Rassenfrage als Kulturproblem. Rassen im Donauraum I/1, Budapest 1935.

Škerlj, B.: Kako naj razumemo dinarsko raso? Geogr. vest. IV, Ljubljana, 1928.

Škerlj, B.: Nekatere rasne karte Evrope po l. 1920. Ibidem.

Škerlj, B.: Švédové z ostrova Runö a Jihoslované. Anthropologie VIII/2—3, Praha 1930.

Škerlj, B.: Beiträge zur Anthropologie der Slowenen. Farbenkomplexionen von 1147 Mädchen und Frauen. Anthrop. Anz. VIII/1—2, Stuttgart 1931.

Škerlj, B.: Človek. Ljubljana.

Škerlj, B.: Rasni tipi Slovencev. Księga ref. sek. III. II. międzynar. zjazd slawistów. Warszawa 1934. (Isto kasneje tudi v Evgeniki I/3, Golnik 1935.)

Škerlj, B.: Beiträge zur Anthropologie der Slowenen. Körpermerkmale von 153 Turnerinnen und 189 Turnern. Prirodoslovne razprave II/5, Ljubljana 1935.

Škerlj, B.: Rassenforschung in Jugoslawien. Rassen im Dounauraum I/1, Budapest 1935.

Škerlj, B.: Menarche und Rassen in Jugoslawien. Ibidem.

Škerlj, B.: Die rassische Gliederung der Menschheit. Z. f. R. IV/3, 1936.

Škerlj, B.: Takmičenje, životna dob i rasa. Soko VI/12, Ljubljana 1936.

Škerlj, B.: Rassen und turnerische Leistungsfähigkeit. Z. f. R. 1937 (v tisku).

Valšík, J.: Czarnogórcy z okolicy Durmitoru. Przegl. antrop. VIII/1—2, Poznań 1934.

Višnjevskij, B. N.: Materjalj dlja antropologiji zapadnjih Slavjan. Izvest. severo-vostoč. arheolog. i etnograf. inst. Kazanj 1920.

Weninger, J.: Die physisch-anthropologischen Merkmale der vorderasiatischen Rasse und ihre geographische Verbreitung. Mitteil. Geogr. Ges. Wien LXIII/1—2, 1920.

Weninger, J.: Rassenkundliche Untersuchungen an Albanern. (Ein Beitrag zum Problem der dinarischen Rasse.) Wien 1934.

Wrzosek, A. — M. Ćwirko-Godycki: Macedonczyci. Wydawn. Polsk. Tow. Antropol. Nr. 1., Poznań 1931.

Zarnik, B.: O rasnom sastavu evropskog pučanstva. „Kolo", Zagreb 1928.

Zarnik, B.: Krv i rasa. Priroda XX/1, Zagreb 1930.

Županić, N.: Etude de la métamorphose physio-ethnique des nationes, specialement des Yougoslaves. Anthropologie X, Praha 1932.

Županić, N.: Zur anthropologischen Ästhetik der jugoslawischen Landbevölkerung. Bevölkerungsfragen, Ber. d. Internat. Kongr. f. Bevölkerungswissensch., München 1936.

Ljubljana, 23. januarja 1937.

Zusammenfassung.

(Dem Andenken V. Lebzelters, des besten Kenners der Anthropologie Südosteuropas.)

Das Rassenbild Jugoslawiens. — Auf Grund der bisherigen fremden und eigenen Untersuchungen ist es möglich, den Entwurf einer Rassenkarte Jugoslawiens vorzulegen, auf dem nach weiteren lokalen Untersuchungen leicht Korrekturen eingefügt werden können. Jugoslawien ist rassisch sehr einheitlich bestimmt durch das Überwiegen der Dinariden. Bloß am Küstensaum und im Vardargebiet überwiegen andere Rassenelemente, in Dalmatien selbst vor allem die Atlantiden. Zwei weitere wichtige Rassen sind außerdem die alparmenide und die savide. Alle anderen Rassen treten in der Gesamtbevölkerung in weniger als 10% auf. Auf der Karte ergeben sich folgende, rassisch klar zutage liegende Gebiete: 1) das „zentrale" Gebiet der Dinarischen Alpen — einheitlich durch die Dinariden und Alparmeniden bestimmt; 2) das „Alpengebiet" — rassisch uneinheitlich (typisch: Savide, Noride, Baltide, Nordide „auf dinarischer Grundlage"); 3) die Pannonische Tiefebene — mit vorwiegend alparmenider und pannonider Bevölkerung „auf dinarider Grundlage", wobei auch Baltide und Noride eine kleine Rolle spielen; 4) das Küstengebiet — „auf atlantider Grundlage" ist die Bevölkerung vorwiegend mediterran, auch dinarisch und savid, mit einigen nordischen und vistuliden Sprenkeln; 5) das „Vardargebiet" hat mehr nordische und baltide Elemente, ist aber im ganzen Küsten- und Alpengebiet ziemlich ähnlich; 6) Ostserbien — von der Linie des Morava und Vardartales gegen die Grenze — ist rassisch offenbar stark gemischt, savide, atlantide und vielleicht „postcromagnonide" Elemente wiegen vor, die Dinariden scheinen etwas zurückzutreten. Sehr interessant ist der Vergleich der Rassenkarte mit der Karte des biologischen Typus nach Mikič. Er zeigt nämlich die besondere Vitalität der rassisch am reinsten dinarischen Gebiete, während die rassischen Mischgebiete eine stationäre Bevölkerung aufweisen.

B. Škerlj